

ԱՄԱՓՆԱՑԻՆ ՀԱՐԲՈՒԽԸ

Երբ ամառն իր լրիւ գեղեցկութիւնը կը ցուցադրէ և ծաղիկները գուն սւոր ձիւնի նման կը ծածկեն լեռներն ու դաշտերը, շատեր հարբուխի մը կը բռնուին ինչո՞ւ:

Հարբուխին պատճառները շատ են: Ոտքերու պազը կամ խռնաւութիւնը, զանազան մանրէածին հիւանդութիւններու սկզբնաւորութիւնը (կրիփ, կարմրախտ), եւայլն Բայց կայ նաև հարբուխ մը, որուն պատճառը ... ամառն է:

Մաղիկները ազացուած ծծումբի պէս բարակ փոշի մը ունին, որ կը թափի՝ երբ թօթվէք իրենց ցօղունը Մեղուները եւս թառելով ծաղիկներուն վրայ, կը թափեն անոնց ոսկի փոշին: Հովն ալ փոշի անձրեւ մը կը բարձրացնէ ծաղիկներու բաժակներէն: Այդ անձրեւը, որ բոյսերու բեղմնափոշին (pollen) է, շարունակ կը ծփայ միջոցին մէջ, ամրան եղանակին: Օգին հետ կը չնչենք զայն: Ումանք ոչինչ կը զգան, ուրիշներ առաւել կամ նոււազ սասակութեամբ հարբուխի կը բանուին: Կան որ միայն գլխու ցաւեր կ'ունենան, որոնց պատճառը չեն կրնար բացատրել, Ենթականեր ալ կան, որոնց քիթը կը խցուի, և զող մը, սարսուու մը կ'ունենան, տեսակ մը մոփուութիւն այդ տաք օգերուն: Կան ալ վերջապէս, որ թեթեւ ջերմ մը կը զգան: Միշտ նոյն ամառնային հարբուխն է, որ կ'անցնի երբ եղանակը կը վերջանայ: Եւ սակայն շատեր չեն զիտեր թէ հարբուխով վարակուած են: Իրենց նեղութիւնը կը վերագրեն ուրիշ պատճառներու: Երբեմն կը պատահի, որ քիթը կը վազէ, յատակ ջուր մը կը հոսի քիթէն և կը թրջէ թաշկինակը քանի մը ժամէն: Ենթական չի կրնար բացատրել թէ ինչո՞ւ և ի՞նչպէս հարբուխ առաւ:

Այս հարբուխը եւս ցնցզատապ կը շինէ: Միայն թէ այս ցնցզատապը տարբեր է ձմեռնային ցնցզատապէն: Շնչառութիւնը գժուար է, կարծես կուրծքին վրայ կը ճնշէ ծանր բռու մը: Անժիջապէս ապիկի (ventouse) կը գնեն: Բայց ի՞նչ օգուտ, քանի որ հիւանդութեան պատճառը թոքերուն մէջ չէ: Բուսաջուրերն ալ ուեէ օգուտ չունին: Հիւանդութիւնը ինքն իրեն կ'ապրի և օր մըն ալ կը մեկնի: Ո՞չ թժիկին, ո՞չ ալ հիւանդին ընտանիքին խաթեր համար անշուշտ: Իր օրը ունի, կուզայ ու կ'երթար:

Այս հարբուխը աւելի անտանելի է, երբ կը զարնէ աշքերուն: Ենթական այնպէս կը կարծէ թէ փոշի գացած է աշքերուն մէջ, որոնք կը կարմրին, կ'արցունքոտին և կը ցաւերն եւ այս կը տեսէ երկա՞ր, ամրո՞ղ եղանակ մը: Կը սկսի զարնան, կը սասականայ ա-

մառը, մանաւանդ հունձքերէն ետք՝ երբ խոտերը չորցած են (այսպատճառաւ րիստու հունձքերէն կոչեն Ֆրանսացիները):

Կը պատահի, որ, յանկարծ տարի մը, ամառնային հարբուխը այլեւս չազգեր այն անհատին վրայ, որ ամէն տարի, ծաղկեներու առաջին փթթումին՝ կ'ողջունէր գարունը կամ ամառը ... հարբուխով: Ի՞նչ է պատճառը: Փորձենք բացարեկ երկու խօսքով!

Մարդ մարդու չի նմանիր, ոչ արտաքին երեւոյթով, ոչ ալ ներքին կազմով: Խրաֆանչիւր մարդ տեսակ մը բացառութիւն է: Կան մարդիկ, որոնք այս բացառութիւններուն մէջ իսկ բացառութիւն կը կազմեն: Իրենց կազմը կամ արիւնը որոշ նիւթեր (անունդ, գեղ, հոտ, եւայլն) չի սիրեր, անոնց հանդէպ ցոյց կուտայ չսիրողութիւն (anaphylaxis), երեւոյթ մը՝ զոր տարիներ առաջ զտած և ուսումնասիրած է Հայերուս լաւ ծանօթ փրոփ. Շարլ Ռիշէ: Այդ տեսակ անձերը, ի ծնէ կամ յետոյ, զգախացուած (sensibilité) կամ գերզգայն նութիւն մը ստացած են զանազան ուտելիքներու —, ուլականչ (միտեա), ձկնեղէն, հաւկիթ, ելակ, — կամ քիմիական գեղերու, — սոլֆաթօ, անթիփիրին, եւայլն, — հանդէպ: Ամէն անգամ երբ իրենց արիւնին չափրած» մէկ կերակուրը ուտեն, նոյնիսկ շատ քիչ քանակութեամբ, անմիջապէս «տակն ու վրայ կ'ըլլայ արիւնը», մորթին վրայ եղճեռք (տապաստ, artificaire), այսինքն եղիծի խայթուածքի նման բշտիկներ կը կազմուին և սաստիկ կը քերուին: Նոյնը կը պատահի, երբ «չսիրած» գեղեր առնեն:

Արդ, կան անձեր, որ նոյն գերզգայնութիւնը ցոյց կուտան մասնաւորաբար բուսական փոշիներու հանդէպ: Եւ որովհետև անոնք քիթէն ներս կը մտնեն և մինչև ցնցուզները (թռքերը) կ'երթան, հետեւաբար քիթը և չնչառական գործարաններն են, որ «կ'ապստամբին», դուրս հանել կ'ուզեն թշնամին ... հարբուխով: Երկու պարագային ալ, մարմինը իր պաշտպանողական գերն է, որ կը կատարէ խղճմառութեամբ, առանց հոգ ընելու թէ ենթական ի՞նչ կը քաշէ այդ ինքնապաշտպանութեան եղանակին:

Թերեւս կ'ուզէք գիտնալ թէ ինչո՞ւ այդ մարդիկը չափազանց զգայուն են որոշ նիւթերու հանդէպ: Լաւ է որ չմանենք մանրամասնութեանց մէջ, Մարդկային կազմին և կեանքին գաղտնիքները շատ բարգ են և խորախորհուրդ:

Գանք գործնապաշտպանին: Ի՞նչպէս զարմանել:

Եթէ գիտնայինք թէ ո՞ր բոյսին բեղմնափոշին պատճառած է հարբուխը, ինչ որ յանախ անկարելի է, դիւրին էր զայն դարմանել պատճառատով: Այսպէս, ծաղկախանին դէմ կատարուած պատճառատին նման, մորթին վրայ քանի մը գիծ քաշել, վրան գնել այդ բեղմնափոշին: Եթէ տեղը կարմրի, ճիշդ ինչպէս կը պատահի ծաղկախատ պատճառատին ընթացքին, ուրեմն գտնուած է յանցաւոր բեղմնափոշին: Բայց այսպէս գտնելը բախտ է, երկար փորձերու կարօտ է, քանի որ այնքան շատ են ծաղկեներու տեսակները: Անգամ մը, որ

չարիքին արմատը գտնուի, կը բաւէ յաճախ կրկնել վերոյիշեալ գործողութիւնը, մինչև որ մարթը այլեւս չկարմրի և մարմինը պատուառուի: Ինչպէս ըսինք դժուար է գտնել յանցաւոր բեղմափոշին, և դժուար է պատուաստով դարմանել:

Կայ զարմանումի աւելի դիւրին միջոց մը. — ցնցում (choc) յառաջ բերել մարդկային բնախօսութեան մէջ, պաշտպանուելու համար ամրան հարբութին դէմ: Այս մեթուը կը գործազրուի բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ, և իր նպատակն է արթնցնել մարմինը, ներաբ պահուած զէնքերը: Այդ ցնցումին հետեւանքով՝ արեան շրջանին կը գործուի, ճերմակ գնդիկներուն քանակութիւնը կը գործակի Միեւնոյն ատեն, ենթական զող մը կ'ունենայ, կը փոխէ: Թիչ յետոյ կ'անցնի, և հիւանդը յոգնած, բայց լու կը զգայ ինքինք: Այդ ցնցումը յառաջացնելու համար, փէփթունի լուծոյթ կը ներարկեն մորթին տակ: Սակայն բազմաթիւ ներարկումներ պէտք է ընել՝ ստանալու համար յաջող արդիւնք մը, ոչ միշտ կայ նաև ուրիշ մեթուա մը, — ինքնարիւնադարմանում (auto-hémosthérapie): Բժիշկները՝ 4 — 5 օրը անզամ մը, թեւէն կ'առնեն են-թակային արիւնը և ուղղակի կը ներարկեն մորթին տակի: Կամ թիչ մը կը թողուն, որ գոնգողի, և միայն շիճուկը (ջրային մասը) առնելով կը ներարկեն հիւանդին: Այս եղանակը եւս կը նպաստէ ինքնապաշտպանութեան՝ ընդէմ ամառնային հարբութին:

Կը տեսնուի թէ ո՛րքան դժուար է ամառնային հարբութին դարձանումը: Պէտք է հետզհետէ փորձել զարմանումի վերոյիշեալ միջոցները, որոնք երբեմն սպասուած արդիւնքը չեն տար:

Պարզ չէ բժշկութիւնը, որովհետեւ բարդ ու գաղտնիքներու թնառուկ մըն է մարդկային մարմինը: Բժ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Ի՞նչՊէս կը ԲՈՒԺԵԻՆ. — Ընթերցող մը կը գըէ. —

«Պատիկութեանս, երկու անգամ աչքի սոսկալի ցաւ մը ունեցած եմ: Մեր գիւղին կարմիր գեղէն երկու պտղունց գործածելով աղէկցաւ այքի ցաւս: Այդ կարմիր գեղը այս աշխարհը չկայ դժբախտաբար: Մեր գեղը որպէս աչքի դեղ կը գործածէին պալեղ (շազ) ու հաւկիթ, քոք, մէզ, զորս կը կապէին աչքին վրայ, Տարելից կին մը, Սառո պանին, ցաւոտ աչքը կը լցէր, կը թքնէր մէջը, յետոյ քանի մը տեսակ խոտ եփելով՝ ջուրը կը իանէր եւ այդ ջուրերուն խառնուրդով քանի մը տեսակ աչքի դեղ կը շինէր: Այդ դեղերը այնքան զօրաւոր էին, որ բժիշկներու նանցած սովորական աչքի ներմակ ջուրը մեր գեղացիները փրոտի ջուր կը սեպէին, բողոքական չայ մը առաջին անգամ բերելուն համար, կը լիշեմ, որ օր մը բոյոր առնողները փողոց թափեցին այդ ջուրը, ըսելով. «Փրոտին ջուրը ֆրոտին աչքը մինակ կը բժշկչէ»:

Եւ մեր ընթերցողը իր այժմու աչքի ցաւը բուժելու համար, կը փնտուէ Սառո Պանին եւ իր գեղերը...: